

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติ
กรรมฐานที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี" มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้ กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้ กับความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์ของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน และ
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติกรรมฐาน

ทั้งนี้ได้มีการตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ดังนี้

1. ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกัน จะมีเหตุผลในการเข้ามาปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน
2. ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกัน จะมีความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน
3. ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน
4. ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน และ
5. ทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 401 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของกลุ่มตัวอย่าง ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน ทศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน และการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติกรรมฐานของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนการทดสอบสมมติฐานนั้น ใช้วิธีทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้ Chi-square สำหรับสมมติฐานที่ 1

ใช้วิธีทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยโดยใช้ t-test และการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนเพื่อทดสอบความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามลักษณะทางประชากร ตามสมมติฐานที่ 2 และ

ใช้การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ตามสมมติฐานที่ 3 - 5

สรุปผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ตอนที่ 1 ลักษณะประชากร

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน จำนวน 401 คน แบ่งเป็นเพศชาย 82 คน เพศหญิง 319 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26 - 35 ปี และ 36 - 45 ปี ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน และพักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร 234 คน ต่างจังหวัด 165 คน ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด รองลงมาคือแต่งงานและยังอยู่ด้วยกัน มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด รองลงมาคือมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายหรือกิจการส่วนตัวและเป็นข้าราชการในสัดส่วนใกล้เคียงกัน มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,001 - 20,000 บาทมากที่สุด รองลงมา คือ 5,001 - 10,000 บาท ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานเกือบทั้งหมดเคยฟังเทศน์ของหลวงพ่ोजรัญมาก่อน และแสดงความรู้สึกต่อลีลาการเทศน์ของหลวงพ่ोजรัญว่าสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนเหมือนลงไปดูให้เห็นกับตามากที่สุด รองลงมาผู้ปฏิบัติกรรมฐานรู้สึกที่หลวงพ่ोजรัญสามารถชักจูงให้คลายตามจนทำให้ยอมรับและนำไปปฏิบัติ ซึ่งใกล้เคียงกับรู้สึกว่าการเทศน์ของหลวงพ่ोजรัญชโลมใจให้ชุ่มชื่น เบิกบาน ไม่เบื่อและให้มีความหวัง และสุดท้ายผู้ปฏิบัติกรรมฐานรู้สึกว่าการเทศน์ของหลวงพ่ोजรัญเข้าใจให้แก่วัยกล้า ปลุกให้มีความอดทน แข็งขัน

ตอนที่ 2 จำนวนครั้งและเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐาน

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันส่วนใหญ่มาปฏิบัติกรรมฐานเป็นครั้งที่ 2 และในการวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานจำนวน 4 คนที่มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมากที่สุด 30 ครั้ง โดยผู้ปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่มาปฏิบัติกรรมฐานด้วยเหตุผลไม่มีปัญหา/อยากศึกษาธรรมะและปฏิบัติกรรมฐาน แต่ในจำนวนผู้มาปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่ยังก็ต้องการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยนำธรรมะจากการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิต เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน พัฒนาจิตใจ มีสติปัญญาสูงขึ้น ทำชีวิตให้มีคุณค่า เป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองและบุคคลในครอบครัว ทำให้จิตใจสงบ เพื่อแก้กรรมและรู้กฎแห่งกรรม นอกจากนั้นการมาปฏิบัติกรรมฐานนี้ยังเป็นการฝึกความอดทนด้วย และปัญหาที่รองลงมาคือปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน ปัญหาด้านสุขภาพ มีความผิดหวังในชีวิต และมีปัญหาครอบครัว ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ความสนใจและพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรม

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าครึ่งสนใจศึกษาธรรมะจากหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับธรรมะมากที่สุดและรองลงมาคือฟังเทปธรรมะหรือรายการธรรมะทางวิทยุ โดยมากกว่าครึ่งของผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมและการมีส่วนร่วมในพิธีทางศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง อันได้แก่ การตักบาตร การสวดมนต์ไหว้พระ การนั่งสมาธิที่บ้าน การปฏิบัติกรรมฐานที่วัด การไปทำบุญที่วัด การสนทนาธรรมกับพระสงฆ์หรือผู้รู้โดยตรง การฟังเทศน์หรือบรรยายธรรมที่วัด การฟังเทปธรรมะหรือดูรายการธรรมะทางโทรทัศน์ การอ่านหนังสือ / นิตยสาร / วารสารธรรมะ การรักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 และการมีส่วนร่วมในพิธีทางศาสนาในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา

ตอนที่ 4 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานตอบคำถามเกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานในคำถามที่ว่า "การปฏิบัติธรรมต้องสำรวม คือ การตั้งสติกำหนด" ได้มากที่สุดซึ่งเป็นคำถามที่วัดในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐาน รองลงมาคือคำถาม "บุคคลสามารถเกิดปัญญาได้โดยอาศัยศีลและสมาธิ" ซึ่งเป็นคำถามที่วัดเรื่องปัญญา และคำถาม "ศีล หมายถึง การรักษากายวาจาใจให้สะอาดเรียบร้อยตั้งตามเป็นปกติ" ซึ่งเป็นคำถามที่วัดเรื่องศีล ตามลำดับ

สรุปว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนา และการปฏิบัติกรรมฐานอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 5 ทศนคติของผู้ปฏิบัติกรรมฐานต่อการปฏิบัติกรรมฐาน

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันส่วนใหญ่มีทศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานในระดับดีมากและดีเท่านั้น โดยผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีทศนคติที่ดีมากต่อการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อการพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจ และมีทศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อการพัฒนาตนเองทางด้านพฤติกรรม คือ กาย วาจา และการพัฒนาตนเองทางด้านปัญญา

สรุปได้ว่า ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานไม่ได้มีทศนคติระดับปานกลางหรือทศนคติไม่ดีต่อการปฏิบัติกรรมฐานเลย

ตอนที่ 6 การใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันส่วนใหญ่มีการนำธรรมะจากการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้ประโยชน์ได้จริงในระดับมากและมากที่สุดเท่านั้น โดยผู้ปฏิบัติกรรมฐานสามารถนำธรรมะที่ได้ไปพัฒนาตนเองทางด้านพฤติกรรม คือ กาย วาจา ได้มากที่สุด กล่าวคือ การปฏิบัติกรรมฐานทำให้ผู้ปฏิบัติมีพฤติกรรมที่จะละเว้นการฆ่าสัตว์หรือทรมานสัตว์ มากที่สุด รองลงมาคือ การลักขโมย/เอาของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยเจ้าของยังมิได้อนุญาตและการลวงละเมิดในภรรยา/สามีของผู้อื่นตามลำดับ ผู้ปฏิบัติกรรมฐานสามารถนำธรรมะที่ได้จากการปฏิบัติกรรมฐานไปพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจและพัฒนาตนเองทางด้านปัญญาได้ในระดับมาก กล่าวคือ การปฏิบัติกรรมฐานทำให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีพฤติกรรมดีขึ้นโดยมีความสงบเยือกเย็นมากขึ้น และทำให้มีความเข้าใจตัวเอง รักตัวเองอย่างแท้จริง และรักความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกันจะมีเหตุผลในการเข้ามาปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน

ผลการทดสอบที่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 1

เพศและอายุของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อปัญหาด้านสุขภาพ

ระดับการศึกษาของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อมีปัญหาคือครอบครัว มีปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน และมีปัญหาด้านสุขภาพ

สถานภาพครอบครัวของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อมีปัญญาครอบครัว

อาชีพของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน

รายได้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อไม่มีปัญหาอยากศึกษาธรรมะและปฏิบัติกรรมฐาน

สมมติฐานที่ 2 ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกันจะมีความรู้ ทักษะ และ การใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน

ผลการทดสอบที่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 2

เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้ของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

อายุของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานและการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

สมมติฐานที่ 3 ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน

ผลการทดสอบพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ 3 คือ ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน แต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

สมมติฐานที่ 4 ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน

ผลการทดสอบพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ 4 คือ ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และการปฏิบัติกรรมฐานของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน แต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

สมมติฐานที่ 5 ทศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน

ผลการทดสอบพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ 5 คือ ทศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน และเป็นความสัมพันธ์ในระดับสูง

อภิปรายผลการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกันจะมีเหตุผลในการเข้ามาปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน

ผลทดสอบที่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 1

เพศ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีเพศต่างกัน จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อมีปัญหาด้านสุขภาพต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 โดยผู้มาปฏิบัติกรรมฐานเพศหญิงมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานเพราะปัญหาสุขภาพมากกว่าเพศชาย

สอดคล้องกับพระราชสุทธินิยามมงคล (หลวงพ่ोजรัญ) ที่กล่าวถึง ปัญหาของคนมาวัดอัมพวันปัญหาหนึ่ง คือ คิดไม่ตกปลงไม่ได้ ขาดสติกลายเป็นโรคประสาท และหลวงพ่อกั๊วช่วยกรรมฐานโดยหลวงพ่อบุญศรีธรรมาภิบาลให้คนมานั่งกรรมฐาน (พระราชสุทธินิยามมงคล , สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544) ซึ่งผู้มาปฏิบัติกรรมฐานได้ระบุปัญหาด้าน สุขภาพไว้หลายโรค และโรคเครียดก็เป็นหนึ่งในนั้น

สรุปว่า เพศของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในเรื่องปัญหาสุขภาพนั้น สามารถอธิบายได้ว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานเพศหญิงมาปฏิบัติกรรมฐานเพราะปัญหาสุขภาพมากกว่าเพศชายซึ่งตรงกับสถิติที่วัดอัมพวันได้รวบรวมไว้เกือบ 20 ปี ว่าผู้ที่เข้ามาปฏิบัติกรรมฐานมีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชายและสอดคล้องกับหลวงพ่ोजรัญที่ให้แก่ปัญหาด้วยตนเองโดยการปฏิบัติกรรมฐาน

อายุ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีอายุต่างกัน จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อปัญหาด้านสุขภาพแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 โดยผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีอายุ 56 ปีขึ้นไป มีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพราะปัญหาสุขภาพมากที่สุด รองลงมาคืออายุระหว่าง 15 - 25 ปี และ 36 - 45 ปีตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่านอกจากผู้สูงอายุแล้ว เยาวชนก็มาปฏิบัติกรรมฐานเนื่องจากเหตุผลปัญหาสุขภาพเช่นกันและมีจำนวนมากเป็นอันดับ 2

สอดคล้องกับพระราชสุทธินิยามมงคล (หลวงพ่ोजรัญ) ที่กล่าวถึง ปัญหาของคนมาวัดอัมพวันปัญหาหนึ่ง คือ คิดไม่ตกปลงไม่ได้ ชาติสติกกลายเป็นโรคประสาท และหลวงพ่อก็แก้ด้วยกรรมฐาน (พระราชสุทธินิยามมงคล ,สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544) ซึ่งผู้มาปฏิบัติกรรมฐานได้ระบุปัญหาด้านสุขภาพไว้หลายประการ ได้แก่ โรคมะเร็ง โรคหอบหืด โรคกระดูก โรคลำไส้อักเสบ โรคเครียด โรคกระเพาะ รวมถึงระบุว่าเป็นโรคประจำตัวของตนเองและบุคคลใกล้ชิด ซึ่งอันสงฆ์ข้อหนึ่งที่ได้จากการปฏิบัติกรรมฐานก็คือ ทำให้โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ หายไป เช่น โรคประสาท เป็นต้น หรือโรคอื่นๆ สุขภาพจะดี (พระราชสุทธินิยามมงคล ,สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544)

อายุของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในเรื่องปัญหาสุขภาพนั้น สามารถอธิบายได้ว่านอกจากผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่สูงอายุแล้ว ผู้ที่เป็นวัยรุ่นและวัยทำงานต่างประสบปัญหาสุขภาพและมีความประสงค์จะแก้ไขปัญหของตนด้วยการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักคำสอนของหลวงพ่ोजรัญเช่นกัน ฉะนั้นผู้ที่มาปฏิบัติกรรมฐานทุกกลุ่มอายุทุกวัยต่างมีปัญหาด้านสุขภาพทั้งนั้น เพียงแต่มีปัญหามากน้อยต่างกันซึ่งอธิบายได้ว่าปัญหาสุขภาพหรือโรคภัยไข้เจ็บนั้นไม่เลือกอายุหรือวัย ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันได้ดำเนินชีวิตถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาแล้วคือเมื่อมีปัญหาได้ใช้การปฏิบัติกรรมฐานเป็นช่องทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหของตน รวมทั้งปัญหาสุขภาพด้วย

จากการที่ ทุกกลุ่มอายุของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันต่างมีปัญหาด้านสุขภาพและปัญหาสุขภาพของประชาชนนั้นถือว่าเป็นความสูญเสียด้านทรัพยากรของชาติทั้งทาง

เศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ฉะนั้นการที่ผู้ปฏิบัติกรรมฐานและพุทธศาสนิกชนได้นำหลักธรรมคำสอนและแนวทางปฏิบัติทางพุทธศาสนา มาปฏิบัติอย่างมุ่งมั่น จริงจังเพื่อเป็นหนทางหนึ่งที่จะเสริมสร้างสุขภาพให้มีความสมบูรณ์ทั้งกายและใจ จึงถือได้ว่าผู้ปฏิบัติกรรมฐานเหล่านั้นได้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และรู้จักพึ่งตัวเอง ช่วยตัวเองและสอนตัวเอง ดังคำแนะนำของหลวงพ่ोजรัญ การแก้ไขปัญหสุขภาพในลักษณะนี้จึงเป็นการแก้ไขปัญหาได้ตรงเป้าที่สุดและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 และ 9 ที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมนุษย์เป็นศูนย์กลางให้มีส่วนร่วมในการวางแผนชีวิตของตนเองเพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของชาติ อีกทั้งเป็นการเน้นนโยบายด้านสาธารณสุขที่มุ่งสร้างเสริมสุขภาพมากกว่าซ่อมสุขภาพ กล่าวง่ายๆ คือ เป็นการรู้จักช่วยตัวเองมิใช่เมื่อเจ็บป่วยก็พบแพทย์เข้าโรงพยาบาลอย่างเดียว ประเทศใดมีบุคลากรที่เข้าใจการช่วยตัวเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็น ประเทศนั้นย่อมมีความเจริญรุ่งเรือง

การศึกษา

จากผลการวิจัยพบว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อมีปัญหาคอครบครัน มีปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน และมีปัญหาด้านสุขภาพแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาจะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพราะปัญหาคอครบครันมากที่สุด รองลงมาคืออนุปริญญา และระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกับระดับอาชีวศึกษา เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีระบุเหตุผลเรื่องปัญหาคอครบครันเลย

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีการศึกษาระดับอาชีวศึกษาจะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพราะปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงินมากที่สุด รองลงมาคือระดับอนุปริญญา และระดับประถมศึกษา

ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญาจะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพราะปัญหาสุขภาพมากที่สุด รองลงมาคือระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา

สอดคล้องกับพระราชสุทธินิยามมงคล (หลวงพ่ोजรัญ) ที่กล่าวถึง ปัญหาของคนมาวัดอัมพวัน คือ ปัญหาคอครบครันไม่มีความสุข สามภรรยาทะเลาะกัน ปัญหาเรื่องคิดไม่ตกปลงไม่ได้ ขาดสติกลายเป็นโรคประสาท และปัญหาเรื่องเงินทองไม่พอ เป็นหนี้เป็นสิน ไม่พอกปากพอกท้อง ซึ่งหลวงพ่อก็กแก้ด้วยการใช้กรรมฐานทั้งสิ้น (พระราชสุทธินิยามมงคล , สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544)

สรุปได้ว่า ระดับการศึกษาของผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานเพราะปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน และปัญหาสุขภาพ ซึ่งหลวงพ่ोजรัญ กล่าวว่าการปฏิบัติกรรมฐานสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ โดยที่การปฏิบัติกรรมฐานช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต มุ่งให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น พัฒนาคุณภาพจิต มุ่งศึกษาธรรม และปฏิบัติธรรม พัฒนาคุณธรรม มุ่งให้มีเมตตาปรารถนาสุขต่อกัน ไม่ทะเลาะกัน พัฒนาความเป็นอยู่ มุ่งให้อยู่ดีกินดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ (พระราชสุทธินาถมงคล ,สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544) ซึ่งตรงนี้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานจะได้จากการฝึกฝนด้วยตนเองเพื่อให้เกิดปัญญา และใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้นซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่มุ่งให้คนไทยมีคุณลักษณะดังนี้ คือ เป็นคนดีมีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบ มีค่านิยมอันดีงาม มีสติปัญญา มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และมีทักษะในการประกอบอาชีพ โดยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ตรงกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (2539) ในการจัดการศึกษาและการสอนตามหลักพุทธธรรม ที่ได้ระบุว่า แก่นแท้ของการศึกษา คือ การพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดมีสัมมาทิฐิ คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่ถูกต้อง ดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและครอบครัวสัมมาทิฐิ ย่อมนำไปสู่การพูดและการกระทำที่ถูกต้องดีงาม สามารถดับทุกข์และแก้ปัญหาได้ จากผลงานวิจัยครั้งนี้ ผู้ปฏิบัติกรรมฐานได้สังเกตเห็นการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติกรรมฐานและมีทัศนคติอยู่ในระดับดี – ดีมากต่อการปฏิบัติกรรมฐาน ฉะนั้นกล่าวได้ว่าการปฏิบัติกรรมฐานในพุทธศาสนาตามแนวคิดของการพัฒนาตนเองหลวงพ่ोजรัญเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องที่มนุษย์หรือบุคคลควรปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวพุทธพึงถือว่าการปฏิบัติกรรมฐานนั้น เป็นสัมมาทิฐิ และช่วยแก้ปัญหาชีวิตของตนเองได้ อีกทั้งปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐินั้น มีอยู่ 2 ประการ คือ 1) ปัจจัยภายนอก หรือเรียกว่า ปรโต โฆสะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ครู พ่อแม่ เพื่อน 2) ปัจจัยภายใน หรือเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดเป็น ฉะนั้นการศึกษาทั้งหลายที่จัดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำกันอย่างเป็นการ เป็นระบบระเบียบ ถือว่าเป็นปรโต โฆสะ ทั้งสิ้น บุคคลส่วนใหญ่ในโลกจะสามารถพัฒนาตนเองโดยใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยปรโต โฆสะก่อนในเบื้องต้น จะมีก็แต่เฉพาะกับอัจฉริยบุคคล เช่น พระพุทธเจ้าเท่านั้นที่จะใช้แต่โยนิโสมนสิการเพียงอย่างเดียวได้ โยนิโสมนสิการเรียกว่าการคิดเป็น เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้ลึกลับของตนเองเข้าไปจับหรือเคลือบคลุมบุคคลนั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการแห่งปัญญา ด้วยคำอธิบายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ผู้มีระดับการศึกษาต่างๆ เข้ามาปฏิบัติกรรมฐานโดยมีเหตุผลต่างๆ กัน และได้อาศัยสุปฏิปโน คือ พระราชสุทธินาถมงคล (หลวงพ่ोजรัญ) ให้คำชี้แนะ และ

สอนหลักปฏิบัติ ตลอดจนเมตตาจิตของท่าน จึงกล่าวได้ว่าบุคคลเหล่านั้นได้อาศัยพระราชสุทธิญาณมงคลเป็น ปรโต โฆสะ คือ ได้พึ่งพาอาศัยผู้รู้จริง ทำจริง ปฏิบัติจริง และมีปัญญาจริง เป็นแบบอย่างเพื่อให้เกิดสัมมาทิฐินั่นเอง

สรุปได้ว่า ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพ สามารถเกิดกับบุคคลต่างๆ ได้ทุกระดับการศึกษา ฉะนั้นในการพัฒนาของตัวเองของประชาชนในชาติควรมุ่งเน้นให้ประชาชนสร้างสัมมาทิฐิเพื่อให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็นและพัฒนาตัวเองได้ทุกๆ ด้าน ไม่ใช่พัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น

สถานภาพครอบครัว

จากผลการวิจัยพบว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีสถานภาพครอบครัวแตกต่างกัน จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อมีปัญหาคือครอบครัวแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 โดยผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่แต่งงานแล้วแต่แยกกันอยู่จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพราะปัญหาคือครอบครัวมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มที่เป็นหม้าย กลุ่มที่หย่าและกลุ่มที่แต่งงานและยังอยู่ด้วยกัน ตามลำดับ

สอดคล้องกับพระราชสุทธิญาณมงคล (หลวงพ่ोजรัญ) ที่กล่าวถึง ปัญหาของคนมาวัดอัมพวันในเรื่องปัญหาคือครอบครัวไม่มีความสุข สามีภรรยาทะเลาะกัน เพราะไม่มีความอดทน อดกลั้นอดออม ยินยอมยอมความกัน (พระราชสุทธิญาณมงคล ,สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544) ซึ่งเมื่อดูจากผลการวิจัยแล้วก็แสดงให้เห็นว่าผู้ที่แต่งงานแล้วแต่แยกกันอยู่จะมาปฏิบัติกรรมฐานเพราะปัญหาคือครอบครัวมากที่สุด ซึ่งก็เป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับสถานภาพของผู้มาปฏิบัติกรรมฐาน และเป็นที่น่าสนใจว่าผู้ที่แต่งงานแล้วและยังอยู่ด้วยกันก็มาปฏิบัติกรรมฐานเพราะเหตุผลนี้เช่นกัน

กล่าวได้ว่า สถานภาพครอบครัวของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในเรื่องปัญหาคือครอบครัวนั้น สามารถอธิบายได้ว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีสถานภาพครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ได้แก่ ผู้ที่แยกกันอยู่ เป็นหม้าย หรือหย่า แม้แต่ผู้ที่แต่งงานแล้วและยังอยู่ด้วยกัน และผู้ที่เป็นโสดก็ใช้กรรมฐานเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคือครอบครัวสมดังที่หลวงพ่ोजรัญกล่าวถึงการปฏิบัติกรรมฐานว่าสามารถช่วยพัฒนาคุณธรรม มุ่งให้มีความเมตตาปรารถนาสุขต่อกัน ไม่ทะเลาะกันได้ (พระราชสุทธิญาณมงคล ,สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544)

อาชีพ

จากผลการวิจัยพบว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีอาชีพต่างกัน จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงินแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตาม

สมมติฐานที่ 1 โดยผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่เกษียณและว่างงานจะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพราะ ปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงินมากที่สุด รองลงมาคือแม่บ้าน และอาชีพค้าขาย/กิจการส่วนตัว ตามลำดับ

สอดคล้องกับพระราชสุทธินิยามมงคล (หลวงพ่ोजรัญ) ที่กล่าวถึง ปัญหาของคน มาวัดอัมพวันในเรื่องเงินทองไม่พอ เป็นหนี้เป็นสิน ไม่พอปากพอกท้อง และปัญหาเรื่องความโลก ดี แล้วยังไม่พอ เช่นไปเล่นหุ้นจนหมดตัว (พระราชสุทธินิยามมงคล ,สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544) ซึ่งหลวงพ่ोजรัญได้กล่าวว่า การปฏิบัติกรรมฐานสอนให้คนมีปัญญา แก้ไขปัญหาและ อวิชา ป้องกันความโง่ สอนให้สู้ โดยให้เกิดขันติ มานะ แก่ความอ่อนแอ ป้องกันจิตผ่อ ท้อแท้ใจ สอนให้รวยโดยให้รู้จักสร้างฐานะ แก้ปัญหาครองชีพ ป้องกันปากท้องหิวโหย ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เกิดจากการที่ผู้ปฏิบัติมีศีลและสมาธิ ทำให้จิตใสมองอะไรได้ชัดเจน ซึ่งเกื้อกูลต่อการใช้ปัญญาใน การแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ในที่สุด (พระราชสุทธินิยามมงคล ,สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2544) ตรงกับ พระธรรมปิฎก ที่กล่าวถึงการแก้ปัญหหรือแก้ความทุกข์ คือ ต้องกำจัดอวิชา สร้างวิชาให้เกิด ขึ้นโดยการฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะ ของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามสมควร จะเป็นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง คือ ความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จผลดีที่สุดในที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2540) และ สมิต อาชวินิกุล (2532) ได้ระบุแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง ว่าการรู้จักตั้งความมุ่งหมาย (Aim) คือการไม่ทำตนให้อยู่ภายใต้โชคชะตาหรือแล้วแต่สวรรค์ บันดาล การพัฒนาตนเองคือมุ่งที่ความเป็นตัวของตัวเอง เราต้องรู้ว่าเราต้องการอะไรมากที่สุด ในชีวิต แต่ไม่ตั้งอยู่บนความเพื่อฝันหรือไร้เหตุผล อีกทั้งการฝึกตนให้เป็นคนมีความหวัง (Hopefulness) และเป็นผู้ไม่รู้จักหมดหวัง ความเป็นผู้มีพลัง (Energy) ไม่หวาดหวั่นต่อความ ยากลำบาก หมายถึงการมีความอดทนต่อความทุกข์ และอุปสรรค เพราะบุคคลผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตล้วนผจญกับความยากลำบากมาแล้วมากมายทั้งสิ้น การพัฒนาตนเองจึงรวมถึง ความเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง (Strongmindness) ความเป็นคนขยันขันแข็ง (Activeness) การ ทำงานเสมอต้นเสมอปลาย (Steadiness) ความเสมอต้นเสมอปลายเป็นคุณธรรมอันสำคัญขั้น พื้นฐานของมนุษย์ สำหรับปฏิบัติทุกกิจกรรมที่มีการกระทำหรือแสดงออก จะช่วยให้ผู้อยู่ใกล้ชิด และสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยความสบายใจ เป็นคนที่มีสมาธิ (Concentration) ซึ่งสมาธิจะช่วยให้มี สุขภาพจิตดี และในพุทธศาสนามีการสอนให้เกิดสมาธิมากกว่าศาสนาอื่นๆ นอกจากนั้นยังเป็ นการพัฒนาตนให้เป็นคนรู้จักไตร่ตรอง (Reflection) การรู้จักหาเหตุผลให้ถูกต้อง (Right Reasoning) และการวินิจฉัยที่ถูกต้อง (Good Judgement) การฝึกตนให้เป็นคนมีความเชื่อมั่น ในตัวเอง (Self confidence) การเป็นผู้มีความสามารถในการป้องกันตน (Self Defence)

กล่าวคือ ในการพัฒนาตนโดยการปฏิบัติกรรมฐาน จะทำให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานรู้จักดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินของตัวเองให้มีความเหมาะสมตามอัตรา และเรียนรู้จากปัญหาของตัวเองที่เคยประสบ ทำให้สามารถฝึกฝนตัวเองให้มีจิตใจเข้มแข็ง แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของตนโดยไม่มี ความท้อแท้ หดงอกำลังใจ

รายได้

จากผลการวิจัยพบว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีรายได้ต่างกัน จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานในหัวข้อไม่มีปัญหาแต่อยากศึกษาระยะและปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 โดยผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาท จะมีเหตุผลในการมาปฏิบัติโดยระบุว่าไม่มีปัญหาอยากศึกษาระยะและปฏิบัติกรรมฐานมากที่สุด รองลงมาคือผู้มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทซึ่งใกล้เคียงกับผู้ที่มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท และสุดท้ายคือผู้มีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท

สรุปว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ แตกต่างกัน มีเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเหตุผลหลัก คือ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ/ปัญหาการเงิน และไม่มีปัญหาแต่อยากศึกษาระยะและปฏิบัติกรรมฐาน นอกจากนี้ยังมีเหตุผลที่ผู้ปฏิบัติกรรมฐานได้ระบุไว้แต่ไม่มี ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ เหตุผลด้านมีความผิดหวังในชีวิตและเหตุผลด้านอื่นๆ ซึ่งเหตุผลด้านมีความผิดหวังในชีวิตนั้น ได้แก่ ผิดหวังด้านความรัก (แยกทางหรือสูญเสียคนรัก) ผิดหวังเรื่องหน้าที่การงานไม่ก้าวหน้า ผิดหวังเรื่องบุตรภรรยาหรือติดยา และผิดหวังเพราะเสียการพนัน สอดคล้องกับหลวงพ่ोजรัญที่ได้กล่าวถึงปัญหาคนที่เข้าวัดอัมพวันเพราะมีปัญหาเรื่องลูกไม่เรียนหนังสือ ติดยา โดยหลวงพ่ोजรัญแนะนำว่าพ่อแม่ต้องมาปฏิบัติกรรมฐาน และจากประสบการณ์ของหลวงพ่ोजรัญการแก้ไขปัญหาดังกล่าวสามารถทำได้ผลเพียงร้อยละ 40 เพราะว่าพ่อแม่ไม่สนใจกรรมฐาน (พระราชสุทธานมมงคล, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544) ส่วนเหตุผลที่สำคัญอีกเหตุผลหนึ่งของผู้มาปฏิบัติกรรมฐาน คือ เหตุผลด้านอื่นๆ กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติกรรมฐานต้องการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น ต้องการนำผลการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องการพัฒนาจิตใจ ต้องการมีสติปัญญาสูงขึ้น ต้องการทำให้ชีวิตมีคุณค่า ต้องการให้จิตใจสงบ ต้องการฝึกความอดทน ต้องการแก้กรรมและรู้กฎแห่งกรรม กล่าวได้ว่า การที่คนมาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันโดยมีเป้าหมายให้เกิดปัญญา ตรงกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (2539) ที่ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมในเรื่องการพัฒนาปัญญาไว้ว่า ความสุขของมนุษย์เกิดจากการรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น การรู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูก

ต้อง คือ การรู้จักคิดเป็น พุดเป็น และทำเป็น การคิดเป็นหรือการคิดอย่างถูกต้องเป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตทั้งหมด มีหน้าที่ชี้แนะและควบคุมการกระทำ กระบวนการคิดเป็น เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ โดยกระบวนการที่เรียกว่า การศึกษาหรือสิกขา การพัฒนานั้นเรียกว่าสัมมาทิฐิ ผลที่ได้คืออมรรคหรือการกระทำที่ถึงงาม ฉะนั้นการพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดมีสัมมาทิฐิ คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่ถูกต้อง ถึงงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและครอบครัว สัมมาทิฐิ ทำให้เกิดการพุดและการกระทำที่ถูกต้องถึงงาม สามารถดับทุกข์และแก้ปัญหาได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐนันท์ ประกายสันติสุข (2541) ในเรื่องเหตุจูงใจสำคัญซึ่งทำให้ผู้เข้าอบรมธรรมะส่วนมากตัดสินใจเข้าอบรมธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุขของคุณแม่ดร.สิริ กรินชัย คือ อยากทำจิตใจให้สงบ อยากเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองและอยากได้บุญกุศล จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าอบรมมีความศรัทธาต่อการฝึกอบรมตนตามครรลองของพระพุทธศาสนาซึ่งให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมตนเป็นอย่างมาก

สมิต อาชวณิจุล (2532) ได้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาตนเองในเรื่องสมาธิ (Concentration) ว่าการเป็นคนมีสมาธิจะให้ประโยชน์ต่อสุขภาพจิตได้อย่างดีเยี่ยม ในพุทธศาสนามีการสอนให้เกิดสมาธิมากกว่าศาสนาอื่นๆ อีกทั้งยังช่วยให้จิตใจเข้มแข็ง พัฒนาดนให้เป็นคนรู้จักไตร่ตรอง (Reflection) การรู้จักหาเหตุผลให้ถูกต้อง (Right Reasoning) และการวินิจฉัยที่ถูกต้อง (Good Judgement) การฝึกตนให้เป็นคนมีความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self confidence) การรู้จักปฏิบัติตนให้เป็นที่ต้องใจของคนอื่น (Charming Personality) การเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ (Tact) และการเป็นผู้มีความสามารถในการป้องกันตน (Self Defence) กล่าวคือ คนที่ผิดหวังในชีวิตจะมีสติเมื่อมาปฏิบัติกรรมฐาน รู้จักพัฒนาตัวเอง รู้จักเหตุรู้จักผล ไตร่ตรอง จัดระเบียบวินัยชีวิต มีความเชื่อมั่นในตัวเอง สามารถดับทุกข์ แก้ไขปัญหาที่ตัวเองเผชิญอยู่โดยการฝึกฝนตัวเองให้มีจิตใจเข้มแข็ง มีพลัง มีใจสงบ กล่าวหาญ ควบคุมอารมณ์ได้โดยการละระคาะ โทสะ โมหะ และความกลัว ทำให้จิตใจมีความเบิกบาน ฉะนั้นปัญหาต่างๆ ดังกล่าวที่ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานเผชิญย่อมมีทางออกหรือหาข้อยุติได้โดยการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อการพัฒนาตนเองและแก้ปัญหาต่างๆ ได้สำเร็จ

สมมติฐานที่ 2 ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกันจะมีความรู้ ทศนคติ และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน

ผลทดสอบที่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 2

ความรู้เกี่ยวพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน กับ เพศ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีเพศต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 สามารถอธิบายได้ว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานเพศชายมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าเพศหญิง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เพศหญิงกับเพศชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม ทศนคติ อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน สอดคล้องกับแนวความคิดของ Benjamin S. Bloom (1967) ที่กล่าวว่า การเกิดความรู้ไม่วาระดับใดก็ตาม ย่อมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดซึ่งเชื่อมโยงกับสภาพจิตใจของบุคคลแตกต่างกันไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาของบุคคลนั้น ดังนั้นการที่เพศชายมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าเพศหญิงอาจเป็นเพราะว่าในอดีตการศึกษาของไทยต้องพึ่งวัดเป็นหลัก แม้ในปัจจุบันการบวชของผู้ชายถือเป็นสิทธิ์และหน้าที่อันชอบธรรมของผู้ชายที่พึงปฏิบัติ และทางราชการก็ได้อนุญาตให้ผู้ชายลาบวชได้ 3 เดือน ฉะนั้นผู้ชายจึงมีโอกาสศึกษาธรรมะโดยการบวชเรียนเป็นสามเณรและพระมาโดยตลอด อาจด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานเพศชายมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าเพศหญิง และในการวิจัยนี้จะเห็นได้ว่าผู้ปฏิบัติกรรมฐานเพศชายระบุเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานเพราะไม่มีปัญหาแต่อยากศึกษาธรรมะและปฏิบัติกรรมฐาน (ร้อยละ 86.6) มากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 78.1) ด้วย เพศชายมีความต้องการมาปฏิบัติกรรมฐานเนื่องจากต้องการศึกษาธรรมะมากกว่าการมาปฏิบัติกรรมฐานเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง จากข้อสังเกตของหลวงพ่ोजรัญ แม้เพศชายจะเข้ามาปฏิบัติกรรมฐานน้อยกว่าเพศหญิงในอัตราส่วน 4:1 แต่มักประสบความสำเร็จมากกว่าเพศหญิง อาจเป็นเพราะว่าความมุ่งมั่น ใฝ่สัมฤทธิ์และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติกรรมฐาน

ความรู้เกี่ยวพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน กับ อายุ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีอายุต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 อธิบายได้ว่าความรู้เกี่ยวพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน กับ อายุของผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์

กัน แต่เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่าเป็นความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยตามลำดับดังนี้คือ ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีอายุระหว่าง36-45ปี จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากที่สุด รองลงมาคืออายุระหว่าง26-35ปี และ15-25ปี สังเกตได้ว่าแม้จะไม่มี ความแตกต่างกันมากแต่ผู้ที่มีอายุมากก็จะมี ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าด้วย

ทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน กับ อายุ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 โดยกลุ่มที่มีอายุ 56 ปีขึ้นไปจะมีทัศนคติในระดับดีมาก รองลงมาคืออายุ 36-45ปี และ 26-35ปี เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้วพบว่าในแต่ละกลุ่มอายุมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันมากซึ่งก็เป็นทัศนคติด้านบวกต่อการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการวิจัยเห็นว่าทุกกลุ่มอายุมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติกรรมฐานดี – ดีมาก ไม่มีทัศนคติในทางลบเลย เพราะทุกกลุ่มอายุต่างมีความเชื่อและมีทัศนคติว่าการปฏิบัติกรรมฐานทำให้ชีวิตดีขึ้นด้วยเหตุผลอื่นๆ ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐาน คือ ต้องการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้นนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิต เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องการพัฒนาจิตใจ ต้องการมีสติปัญญาสูงขึ้น ต้องการทำให้ชีวิตให้มีคุณค่า ต้องการให้จิตใจสงบ ผู้ปฏิบัติกรรมฐานเห็นว่าการปฏิบัติกรรมฐานเป็นสิ่งดีงามถูกต้อง พุทธศาสนิกชนควรหาโอกาสมาปฏิบัติกรรมฐานหรืออย่างน้อยทำความเข้าใจการปฏิบัติกรรมฐานของผู้อื่นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะจากเหตุผลครั้งนี้ปรากฏว่าทุกกลุ่มอายุมีทัศนคติทางบวก ไม่มีกลุ่มอายุใดมองกรรมฐานในเชิงลบเลย ด้วยเหตุผลดังกล่าวการปฏิบัติกรรมฐานย่อมเป็นสิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ การปฏิบัติกรรมฐานทำให้รู้จักตนเอง รักตัวเองอย่างถูกต้องและเหมาะสม ทำให้บุคคลนั้นสามารถเรียนรู้จากความผิดพลาด ผิดหวัง อุปสรรคในชีวิต และตั้งต้นใหม่เพื่อชีวิตที่ดีกว่า ไม่มองโลกในแง่ร้ายหรือโทษคนอื่นหรือสิ่งอื่นนอกตัวเอง กรรมฐานช่วยให้มองสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น เช่น การมองสิ่งต่างๆ ของความรู้ทางโลก และทางธรรม จะมีความแตกต่างกันมาก ทางโลกจะมองความร่ำรวยเงินทอง ความสะดวกสบายว่าเป็นสิ่งที่ดีเลิศ แต่ในทางธรรมมองความดีเลิศของสิ่งต่างๆ ในลักษณะต้องฝืนใจ คือ ฝืนฝ่าอุปสรรคต่างๆ ด้วยความอดทนอดกลั้น และในทางธรรมต้องสร้างบุญมากกว่าทำบุญ ในทางโลกทำบุญ เช่น ตักบาตร ให้ทาน ถือว่าเป็นความดี แต่ในทางธรรมลึกซึ้งกว่านั้นคือ สร้างบุญ เช่น เมื่อบุคคลอื่นต้องการแรงงานของตนก็ช่วยเหลือ หรือสร้างบุญด้วยการปฏิบัติกรรมฐาน การสร้างบุญด้วยการปฏิบัติกรรมฐานดีกว่าการทำบุญให้ตัวเอง เช่น การใส่บาตร ถวายสังฆทาน ฉะนั้นการสร้างบุญนั้นไม่ง่าย แต่ไม่ยากถ้าคนฝืนใจที่จะฝ่าฝืนอุปสรรคเหล่านั้น

การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ กับ อายุ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีอายุต่างกัน มีการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 โดยกลุ่มที่มีอายุ 56 ปีขึ้นไปจะมีการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมฐานในระดับมากที่สุด รองลงมาคืออายุ 36-45ปี และ 26-35ปี เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้วพบว่าในแต่ละกลุ่มอายุมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันมากซึ่งก็เป็นการใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมฐานในระดับมากที่สุดในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

กล่าวได้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมฐานในทุกกลุ่มอายุที่สามารถปฏิบัติตามที่หลวงพ่ोजรรณกกล่าวไว้สามารถนำธรรมชาติที่ได้จากการปฏิบัติธรรมฐานไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้ด้วยการมีคติธรรมฐานดังนี้คือ มีวินัยในตัวเอง 3 ประการ ได้แก่ 1. รู้จักระวังตัว มีสติ 2. รู้จักควบคุมตัวได้ และ 3. รู้จักเชื่อฟังผู้ใหญ่ มีกัจฉินทรีย์ 4 ประการ นิสัยจะดีขึ้น มี 4 ข้อ คือ 1. ขยัน ไม่จับจด รักงาน สู้งาน 2. ประหยัดรู้จักใช้ชีวิตและทรัพย์สินอย่างถูกต้อง และคุ้มค่า 3. รู้จักพัฒนาตนเองและอาชีพให้ดีขึ้นตามลำดับ เกิดอัธยาศัย และ 4. สามัคคี รักครอบครัว รักหมู่คณะและรักประเทศชาติ มีลักษณะนิสัย 4 ประการ คือ 1. มีสัมมาคารวะ คนขาดสติ จะไม่มีสัมมาคารวะ 2. อุตสาหะพยายาม 3. ปฏิบัติตามระเบียบวินัย และ 4. รู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ มีความรู้คู่คุณธรรม ความรู้คู่กับความดี มี 4 ข้อ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ประการ 1. รู้จักคิด 2. รู้จักปรับตัวเอง 3. รู้จักแก้ปัญหา และ 4. มีทักษะในการทำงานและค่านิยมที่ดีงาม (พระราชสุทธินิพนธ์มณฑล , สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2544)

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมฐาน กับ การศึกษา

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีการศึกษาต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 จากการทดสอบความแตกต่างรายคู่พบว่าผู้ปฏิบัติธรรมฐานที่มีการศึกษาระดับอาชีวศึกษาปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมฐานมากกว่าผู้ปฏิบัติที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และผู้ปฏิบัติธรรมฐานที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมฐานมากกว่าผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จากทฤษฎีการสื่อสารของ David Berlo (1960) ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยการสื่อสารของผู้ถอดรหัสหรือผู้รับสารในแบบจำลองการสื่อสารที่เสนอไว้ว่า ในส่วนของระดับความรู้หรือระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งรอบข้างแตกต่างกัน ผลการวิจัยที่พบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมฐานที่มีระดับการศึกษาสูง ก็ยังมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมฐานมากขึ้นตามไปด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ช่อแก้ว ประสงค์สม (2542) ที่

ศึกษาเรื่อง การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสีขาวของครู และอาจารย์ระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูและอาจารย์ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโทมีความรู้เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสีขาวสูงกว่าครูและอาจารย์ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน กับ สถานภาพครอบครัว

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีสถานภาพครอบครัวต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกันซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่เป็นโสดจะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่ากลุ่มที่แต่งงานแล้วและยังอยู่ด้วยกัน และกลุ่มที่เป็นหม้าย

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน กับ อาชีพ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีอาชีพต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 อธิบายได้ว่าความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานกับอาชีพของผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กัน แต่เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่าเป็นความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยตามลำดับดังนี้คือ จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่าผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ/เอกชน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่ากลุ่มข้าราชการและอาชีพรับจ้าง

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน กับ รายได้

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีเพศต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 อธิบายได้ว่าความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานกับรายได้ของผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กัน แต่เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่าเป็นความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยตามลำดับดังนี้คือ ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่มีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท และผู้มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าผู้มีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาท สังเกตได้ว่า ถึงแม้จะไม่แตกต่างกันมากแต่ผู้ที่มีรายได้มากก็จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย

สมมติฐานที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน

ผลการทดสอบพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ 3 คือ ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานในทางบวก แต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำมาก สอดคล้องกับการวิจัยของ อมลยา ศิริชนะ (2542) ที่ศึกษาถึง ความรู้ ทัศนคติ และการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของนักเรียนในโรงเรียนดีเด่นด้านการส่งเสริมกิจกรรมอินเทอร์เน็ตตามโครงการเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย พบว่า ความรู้เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตมีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่ออินเทอร์เน็ตของนักเรียน แต่ความสัมพันธ์ที่พบก็อยู่ในระดับต่ำเช่นกัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวความคิดของ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) ที่กล่าวว่า “ทัศนคติเป็นดัชนีชี้ว่าคุณคนนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมินเพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่งๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมากจากการรับสารอันมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป ทัศนคติเป็นพรมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้และพฤติกรรม” และ Zimbardo and Ebbeson(1970) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติไว้ว่ามี 3 ประการ คือ 1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (The Cognitive Component) เป็นส่วนประกอบที่เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ทว่าไปทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้หรือมีความคิดว่าสิ่งใดดี ก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น 2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล เป็นตัวเร้าความคิดอีกทอดหนึ่ง ถ้าหากบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีก็จะแสดงออกมาในขณะคิดถึงสิ่งนั้นออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน 3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavior Component) คือการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก และการศึกษาของเรนซิส ไลเคิร์ต (Rensis Likert) เกี่ยวกับการเกิดทัศนคติของคน ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่เน้นถึงการเกิดทัศนคติตามหลักวิชาการด้านการสื่อสารโดยเฉพาะโดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ(Source of Attitude) ต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคย

มีประสบการณ์มาก่อน โดยผู้ปฏิบัติกรรมฐานได้ระบุเหตุผลหนึ่งในการมาปฏิบัติกรรมฐานว่ามีความเคารพและศรัทธาในหลวงพ่อบุญอย่างมากรวมทั้งการอ่านจากหนังสือและฟังเทศน์ของหลวงพ่อบุญทำให้ต้องการมาปฏิบัติกรรมฐาน กล่าวได้ว่าผู้มาปฏิบัติกรรมฐานขึ้นชมในปัญญาและเมตตาธรรมของหลวงพ่อบุญ เป็นการมีประสบการณ์เฉพาะอย่างที่ดีของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานต่อหลวงพ่อบุญ ทำให้เกิดทัศนคติในทางบวกต่อการปฏิบัติกรรมฐานด้วย

สมมติฐานที่ 4 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน

ผลการทดสอบพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ 4 คือ ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานในทางบวกแต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำ สามารถอธิบายได้ว่าผู้ปฏิบัติกรรมฐานสามารถนำความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานมาใช้ประโยชน์ได้จริงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองตามหลักไตรสิกขา คือ พัฒนากายและวาจา (ศีล) พัฒนาจิตใจ (สมาธิ) และพัฒนาปัญญา สอดคล้องกับแนวคิดของ Benjamin S. Bloom และคณะ (1967) ในเรื่องระดับความรู้ของการนำไปใช้ (Application) คือการสามารถนำเอาข้อเท็จจริงและความคิดที่เป็นนามธรรม (Abstract) มาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้

สมมติฐานที่ 5 ทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน

ผลการทดสอบพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ 5 คือ ทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันในทางบวก และเป็นความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง สอดคล้องกับการวิจัยของอมลยา ศิริชนะ (2542) ที่ศึกษาถึง ความรู้ ทัศนคติ และการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของนักเรียนในโรงเรียนดีเด่นด้านการส่งเสริมกิจกรรมอินเทอร์เน็ตตามโครงการเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย พบว่าทัศนคติที่มีต่ออินเทอร์เน็ตของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของนักเรียน ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 5 กล่าวคือ หากผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติกรรมฐาน ก็ย่อมมีการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานในระดับสูงด้วย สอดคล้องกับแนวความคิดของ Zimbardo and Ebbeson (1970) ที่ว่า องค์ประกอบของ ทัศนคติมี 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางด้านความรู้สึกรู้จักคิด (The Cognitive Component) องค์ประกอบ

ด้านความรู้สึก (The Affective Component) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavior Component) ซึ่งองค์ประกอบด้านพฤติกรรมหมายถึงการกระทำหรือปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้า เช่น เมื่อบุคคลมีความรู้สึกในด้านบวก พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะเป็นไปในทางที่ดี ในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติธรรมฐานนี้เกิดจากการสื่อสารภายในบุคคลที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลซึ่งในทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึงปัจจัยภายในตัวนี้ว่า โยนิโสมนสิการ หรือการคิดเป็น คือความสามารถที่บุคคลรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะเป็นจริง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 10 อย่างสำหรับการปฏิบัติ วิปัสสนา หรือที่หลวงพ่อดำได้กล่าวไว้ในเรื่องการคิดหนอ (พระราชสุปฏิญาณมงคล, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2544)

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ (ลักษณะทั่วไป)
4. วิธีคิดแบบอริยสัจ (อริยสัจ 4) หรือคิดแบบแก้ปัญหา
5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์
6. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษ และทางออก
7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และ
8. วิธีคิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม
9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน (อดีตอย่ารื้อฟื้น)
10. วิธีคิดแบบมีวิภาษวาท

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า การรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และสิ่งที่จะนำไปสู่ปัญญาและทำให้ใช้ปัญญา ก็คือโยนิโสมนสิการ นอกจากนั้นแล้วผู้ปฏิบัติธรรมฐานยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกอันได้แก่สิ่งแวดล้อมต่างๆ ครูผู้สอนธรรมฐานด้วย ซึ่งตามแนวทางของพุทธธรรม ถือว่าการควบคุมปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในนี้ต้องกระทำควบคู่กัน และทั้ง 2 ทางนี้เป็นหนทางเริ่มต้นนำไปสู่การพัฒนาบุคคลให้มีบุคลิกลักษณะที่ดีงาม (Good Character) และจะสังเกตเห็นว่า หลักพุทธศาสนานิยมให้มนุษย์เริ่มต้นที่การปฏิบัติตนเอง ตามที่พระพุทธเจ้าสอนให้คนช่วยตัวเอง พึ่งตัวเอง และสอนตัวเองได้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยพบว่าผู้ปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และการปฏิบัติกรรมฐานในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามผิดมากที่สุดในเรื่องหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติกรรมฐาน และความรู้เรื่องหลักสมาธิ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากในการปฏิบัติกรรมฐานได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงควรมีการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ให้แก่ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานเพิ่มขึ้น เพื่อให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานได้เข้าใจหลักในการปฏิบัติกรรมฐานได้อย่างถูกต้องชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้สามารถถ่ายทอดให้บุคคลใกล้เคียง สมาธิในครอบครัวและญาติธรรมเข้าใจธรรมะได้มากยิ่งขึ้นและเป็นแบบอย่างที่จะให้ผู้อื่นได้เกิดแรงบันดาลใจให้อยากปฏิบัติกรรมฐาน

2. จากผลการวิจัยพบว่าความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐานทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐานและการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทั้ง 3 ตัวแปร ดังนั้นวิทยากรหรืออาจารย์ผู้สอนกรรมฐานจึงควรให้ความสำคัญกับตัวแปรทั้ง 3 ประการ ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน ทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น มหาเถรสมาคม พุทธสมาคม วัด และพระ ร่วมกันกำหนดนโยบายสร้างแนวคิดและหากกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจประชาชนทั่วไปเกิดความสนใจและมุ่งมั่นในการปฏิบัติกรรมฐานเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้ ความรู้เกี่ยวกับผู้ปฏิบัติกรรมฐานยังอยู่ในระดับปานกลาง อีกทั้งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อพระและพุทธศาสนาเป็นไปในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการปฏิรูปกลไกและกลยุทธ์ต่างๆ ในพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติกรรมฐานและการมีแบบอย่างที่ดีจึงเป็นสิ่งที่ควรเร่งดำเนินการ

3. ให้มหาเถรสมาคม พุทธสมาคม และวัด สนับสนุนและยกย่องแบบอย่างที่ดีของชาวพุทธที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อเป็นแบบอย่างให้ประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติตาม

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและการปฏิบัติกรรมฐาน ทศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน และการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อขยายผลการศึกษาต่อไปให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ

2. ควรศึกษาตัวแปรผู้ส่งสารในเรื่องกลยุทธ์การโน้มน้าวใจเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจในการปฏิบัติกรรมฐานอย่างจริงจังเพิ่มมากยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและเป็นประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งเป็นการประเมินผลเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพของการสื่อสารของผู้ส่งสาร (Feedback and quality control)

3. ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยหรือสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อจะได้เนื่อหานำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้น